

bir şüphe yaşar ve kelimenin uzak ve yakın anlamı arasında gidip gelir. Nâbî'nin, "Pek uçurma bildiğim kuştur benim ey bâğban / Bülbülün gülzâr-ı âlemde hezârın görmüşüz" beytinin ilk dizesinde uçurma kelimesi ile kuş, ikinci dizesinde bülbül ile hezâr arasında böyle bir anlam sıçraması mevcuttur. Uçurma kelimesi beyitte, "Bu kadar da abartma" anlamındadır. Halbuki kelimenin ikinci anlamı, yani şairin bu beyitte amaçlamadığı "uçmak" mânası ile kuş kelimesi mütenâsiptir. İkinci mısradaki yer alan hezâr "bülbül" demektir. Ancak şair beyitte bu kelimeyi bin sayısının karşılığı olarak kullanmakta, böylece kelimenin ibarede kastedilmeyen "bülbül" anlamıyla îhâm-ı tenâsübü sağlamıştır. Tenâsüple ilgili diğer bir edebiyat terimi de "teşâbüh-i etrâf"tır (sözü başlangıcına uygun biçimde tamamlamak) ve gül ile başlayan bir sözü bülbül, gülzâr vb. bir kelime ile bitirmek suretiyle gerçekleşir. Ziyâ Paşa'nın, "Bir milletin olunca mukadder saâdeti / Bir âdile müfevviz eder Hak hükûmeti" beytindeki millet ve hükümet kelimeleri arasında böyle bir ilgi vardır. Teşâbüh-i etrâfi ayrı bir sanat kabul edenler olmakla birlikte genellikle tenâsübün bir türü kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmaniyye*, İstanbul 1299, s. 156-158; Recâizâde Mahmud Ekrem, *Ta'lim-i Edebiyyât*, İstanbul 1299, s. 327-329; Muallim Nâci, *Edebiyat Terimleri: İstulâhât-ı Edebiyye* (haz. M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2004, s. 113-115; Tâhirülmevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 162-163; Cem Dilçin, *Örneklelerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 431-437; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri-Belâgat*, İstanbul 1989, s. 276-281; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul 2000, s. 148-150; Muhsin Macit – Uğur Soldan, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Ankara 2004, s. 65; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2007, s. 448; Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, İstanbul 2007, s. 143-146.

MELİHA Y. SARIKAYA

TENÂVÜTİ

(التنائوتي)

Ebû Ammâr Muhyiddîn Abdülkâfi
b. Ebî Ya'kûb Yûsuf b. İsmâîl
et-Tenâvütî el-Vercelânî
(ö. 570/1175'ten önce)

Cezayirli İbâzî âlimi.

Vercelân'da (Vargla) doğdu. Berberîler'in Nefzâve koluna bağlı Tenâvüt (Tinâvet) kabilesine mensuptur. Babası, dedesi ve dedesinin babası yörenin İbâzî şeyhleri ve âlimlerindendi. İbâziyye mezhebinin Veh-

biyye kolunu benimseyen Tenâvütî daha çok kelâm ve fıkıh alanlarındaki eserleriyle tanınır. Vercelân'da ilk eğitimini aldıktan sonra ilim tahsili amacıyla Tunus'a gitti. Zengin olan ailesi iyi bir öğrenim görmesi için gerekli maddî desteği sağladı. Tenâvütî, Arap dili ve edebiyatı yanında diğer İslâmî ilimlerde yetişmek gayesiyle büyük çaba sarfetti. Öyle ki ailesinin gönderdiği mektupları bile okumaya vakit bulamadığı ve memleketine dönüşü sırasında mektupları açınca birinde babasının, diğerinde annesinin ölüm haberini öğrendiği rivayet edilir. Ebû Ya'kûb el-Vercelânî'nin arka kâşası olan Tenâvütî onunla birlikte Ebû Zekeriyâ el-Vercelânî'den kelâm dersleri aldı. Eğitimini tamamlayınca Vercelân'a döndü. Bahar aylarında sürüleriyle güneye doğru Mizâb vahalarına gitmeyi âdet haline getirdi. Gittiği yerlerde İbâziyye mensuplarına dersler, vaazlar verir, fıkıh ve kelâm ile ilgili sorularını cevaplandırır. Bundan dolayı İbâzîler kendisine "Muhyiddin" (dini canlandırılan kişi) lakabını verdiler. 570'ten (1175) önce vefat eden Tenâvütî'nin mezarı Vercelân'ın güneybatısından 5 km. uzaklıktadır. İbâzîler'in her yıl bahar aylarında mezarını ziyaret ettikleri söylenmektedir.

Tenâvütî, Hâricîler'in ve İbâzîler'in karşı çıktığı tahkim olayına farklı yaklaşmış, bu konuda Hz. Ali'ye karşı nisbeten yumuşak bir üslup kullanmıştır. Berberîler'in Kuzey Afrika'ya göç eden Arap bedevilerine karşı takındıkları sert tavır onaylamış ve Araplar'ın Kuzey Afrika'da servetlerini gasp yoluyla elde ettiklerini ileri sürmüştür. Bu sebeple Mağrib'deki Araplar'la hiçbir şekilde ticarî ilişkide bulunmamıştır. Arkadaşı Ebû Ya'kûb ile birlikte hac maksadıyla Mekke'ye gittiklerinde bile ilk zamanlarda Hicaz Arapları ile ticaret yapmakta tereddüt göstermişlerdir. İbâzîler'in önde gelen âlimlerinden olan Tenâvütî bölge İbâzîler'inin birlik ve beraberliğini sağlamış, onların dinî ve idarî işlerini yürüten "halka" (azzâbe) kurumunun işleminde önemli rol oynamıştır.

Eserleri. 1. *el-Mûcez fî tahşîli's-su'âl ve telhîşî'l-makâl fi'r-red 'alâ ehli'l-ihlâf*. Müellifin en ünlü eseri olup İbâzîler'in kendi inançlarını açık biçimde diğerlerinden ayırt ettikleri firak kitaplarından biridir. Tenâvütî, İbâzîler'in kelâm görüşünü savunan bu eseriyle Melâhide, Dehriyye, Seneviyye gibi fırkalara ve Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda yahudi ve hristiyanlara cevap verdiği gibi İbâzîler'in diğer İslâm fırkaları karşısındaki üstünlüğünü ve düşüncelerini dile ge-

tirmeye çalışmıştır. Ammâr et-Tâlibî'nin *Ârâ'u'l-Havâric el-Kelâmiyye* adıyla neşrettiği eseri (I-II, Cezayir 1398/1978) Abdurrahman Umeyre bazı notlar ilâvesiyle yeniden yayımlamıştır (I-II, Beyrut 1410/1990). 2. *Şerhu'l-Cehâlât*. Tebgûrîn b. İsbâ b. Dâvûd el-Meşûti'nin kelâma dair *Kitâbü'l-Cehâlât* adlı eserinin şerhidir. Yazma halinde bulunan eser üzerinde Ömer Yûnus, Câmîatü'z-Zeytûne külliyyetü's-Şerîa ve Usûli'd-dîn'de bir doktora tezi hazırlamış ve edisyon kritiğini yapmıştır (Ali Ekber Ziyâî, s. 345). 3. *Tabakâtü'l-meşâyih* (*Siyerü'l-meşâyih*). İbâzî âlimlerinin biyografileriyle ilgili olup henüz yayımlanmamıştır (Lewicki, s. 66). 4. *Kitâbü'l-Ferâiz* (Lewicki, s. 68; Ali Ekber Ziyâî, s. 403). 5. *es-Sîre fî nizâmi'l-'azzâbe* (*Sîretü Ebî 'Ammâr 'Abdülkâfi*). Halka kurumuna dair olan eser Mes'ûd Mezhûdî tarafından neşredilmiştir (Uman 1996). 6. *Kitâbü'l-İstîfâ'a* (Şemmâhî, s. 104; Ali Ekber Ziyâî, s. 136). 7. *Kitâbü'l-İhtilâ'* (Lewicki, s. 68).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ammâr Abdülkâfi el-İbâzî (Tenâvütî), *el-Mûcez* (nşr. Abdurrahman Umeyre), Beyrut 1410/1990, I-II; Ebû Ya'kûb el-Vercelânî, *ed-Delil ve'l-burhân*, Kahire 1889, I, 54-56; III, 28; Dercîni, *Tabakâtü'l-meşâyih bi'l-Mağrib* (nşr. İbrâhim Tallây), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), II, 485-491; Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer* (nşr. Ahmed b. Suûd es-Seyâbî), Maskat 1407/1987, s. 104; Amr Khalifah en-Nâmî, *Studies in İbâdism*, Benghazi 1972, s. 135-137; Ali Yahyâ Muammer, *el-İbâziyye fî'l-Cezâ'ir*, Kahire 1399/1979, s. 215-221; T. Lewicki, *el-Mü'errihûn el-İbâziyyûn fî İfrîkiyye's-şimâliyye* (trc. Mâhir Cerrâr – Rîmâ Cerrâr), Beyrut 2000, s. 64-68; Muhammed b. Mûsâ Bâbâ Ammî v.dğr., *Mu'cemü a'lâmî'l-İbâziyye*, Beyrut 1421/2000, II, 258-259; Ali Ekber Ziyâî, *Mu'cemü meşâdiri'l-İbâziyye*, Tahran 1424/2003, s. 136, 328, 345, 403, 404; R. Strothmann, "Tenâvütî", *İA*, XII/1, s. 159-160; a.m.f., "al-Tanâwutî", *EP* (İng.), X, 183; Mustafa Öz, "Halka", *DİA*, XV, 360; Ahmed Pâketçi, "Ebû 'Ammâr", *DMBİ*, VI, 62-63; Valerie Hoffman, "Abû 'Ammâr 'Abd al-Kâfi b. Abî Ya'qûb", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2008, fas. 1, s. 34-36.

MEHMET SALİH ARI

et-TENBÎH

(التنبيه)

Ebû İshak eş-Şirâzî'nin
(ö. 476/1083)

Şâfiî mezhebinin

beş temel muhtasarından biri olan
eseri.

Hocası Ebû't-Tayyib et-Taberî'nin vefatıyla (450/1058) Bağdat'ta Şâfiî mezhebini temsil konumuna gelen Ebû İshak eş-Şirâzî o tarihe kadar Şâfiî âlimleri tarafından yapılan şerh, ihtisar ve ta'lik faaliyet-

et-TENBİH

lerinin odağındaki Müzenî'ye ait *el-Muhtaşar*'dan sonra oluşan birikim ve düzeyi yansıtacak yeni bir muhtasara ihtiyaç duyulduğunu farketmiş, Ebü't-Tayyib et-Taberî'nin hocası Ebû Hâmid el-İsferâyî'nin, kaynaklarda elli cilt diye kaydedilen ve Müzenî'nin *el-Muhtaşar*'ının şerhi mahiyetinde olan *et-Ta'likâ'sını* (*et-Ta'lik*, *et-Ta'likâtü'l-kübrâ*) esas alarak *et-Tenbih* fi fûrû'i'l-fıkhi's-Şâfi'i'yi yazmıştır (İbn Kâdî Şühbe, I, 221). Şîrâzî, büyük bir ihtimalle hocasının güvenip derslerinde yararlandığını gördüğü ve öğretim faaliyetine başladığında daha yakından tanıma fırsatı bulduğu bu esere hayrandı. Onun, bu kitabın yanı sıra dönemin diğer seçkin eserleri üzerinde yaptığı yirmi yılı aşkın incelemenin ardından oluşturduğu ve 452 Ramazanında (Ekim 1060) başlayıp 453 Şâbanında (Eylül 1061) tamamladığı *et-Tenbih*, Müzenî'nin *el-Muhtaşar*'ından sonra mezhebin ikinci temel metni haline gelmiştir. Şîrâzî, 455 (1063) yılında Ebü't-Tayyib et-Taberî'nin *et-Ta'likâ'sına* dayanan ve on dört yılını alan diğer ünlü eseri *el-Mühezzeb*'i telif etmiş, böylece yetiştirdiği çizginin fıkıh mirasını iki ayrı kuşaktan, en yetkin iki hocasından hareketle kaleme almıştır. Fûrû-i fıkıh konularını ayrıntı, delil ve tartışmalardan uzak biçimde işlemeyle *el-Mühezzeb*'den ayrılan *et-Tenbih*'in başında Şîrâzî, kitabın her düzeydeki talebenin yararlanabileceği bir muhtasar niteliği taşıdığını belirtmiştir. On dört bölümden meydana gelen eser "Kitâbü't-Şehâdât" ile başlayıp "Kitâbü's-Şehâdât" ile sona ermektedir. İbn Hallikân'ın zikrettiğine göre Şîrâzî, *et-Tenbih* ve diğer üç eserinin (*el-Mühezzeb*, *et-Tebşıra* ve *el-Lüma'*) adlarını IV. (X.) yüzyıl dilcilerinden İbn Cinnî'nin aynı isimli kitaplarından etkilenecek koymuştur (*Vefeyât*, III, 247). Veciz bir üslûp ve sade bir dille kaleme alınan *et-Tenbih* kısa zamanda mezhep çevrelerinde yankı bulmuş, *el-Mühezzeb*'le birlikte en çok kabul gören beş temel eser arasına girmiştir (diğerleri: Müzenî'nin *el-Muhtaşar*'ı, Gazzâlî'nin *el-Vasîf* ve *el-Veciz*). Mezhep içinde en çok ezberlenen eserlerin başında gelen *et-Tenbih*'e telif alanında da giderek artan ve asırlarca süren yoğun bir ilgi gösterilmiş; eser etrafında şerh, ihtisar, nazım, nükte, tenkih, tashih, tahrir, tahrîc gibi adlarla zengin bir literatür oluşmuştur. Kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası bulunan eserin müstakil şekilde ve şerhleriyle birlikte çeşitli neşirleri yapılmıştır (Latince tercümesiyle birlikte, nşr. Abraham W. T. Juynboll, Leiden 1879; İzzeddin Muhammed b. Ebû Bekir

İbn Cemâa'nın *Maqşadü'n-nebih şerhu hutbeti't-Tenbih*'i ve Nevevî'nin *Taşihihu't-Tenbih*'i ile birlikte, Kahire 1329, 1348, 1370/1951; nşr. İmâdüddin Ahmed Haydar, Beyrut 1403; nşr. Eymen Sâlih Şa'bân, Beyrut 1404, 1415, Nevevî'nin *Tahriru elfâzi't-Tenbih*'i ile birlikte; I-II, Beyrut 1416/1996, Süyûtî'nin şerhiyle birlikte). G. H. Bousquet eseri Fansızca'ya tercüme etmiştir (I-IV, Alger 1949-1952).

A) Şerh ve Hâşiyeleri. 1. Ebü'l-Fazl Şerefeddin Ahmed b. Mûsâ b. Yûnus el-İrbîlî, *Günyetü'l-fakih fi şerhi't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 182; Darü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2127-2130, 2135-2137, 2141, 9021; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1217-1218, Serez, nr. 1066). Muhammed b. Dâvûd b. Hasan et-Tebrîzî bu şerhi ihtisar etmiştir. 2. Sâinüddin Abdülazîz b. Abdülkerîm el-Cîlî, *Müvâddihu's-selib fi şerhi't-Tenbih* (TSMK, III. Ahmed, nr. 958; Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 76, 281, 418, 671, 23254; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2132-2133). 3. Ebü'l-Alâ Hamza b. Yûsuf et-Tenûhî el-Hamevî, *İzâletü't-temvîh 'an müşkili't-Tenbih 'an külli fâdlin nebîh* (TSMK, III. Ahmed, nr. 1156; Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 24); *el-İkmâl li-mâ vaq'a'a fi't-Tenbih mine'l-işkâl*. 4. Nevevî, *Tuhtetü't-tâlibi'n-nebih* (tamamlanmamış uzun bir şerhtir); *Umdetü't-tâlibi'n-nebih fi taşihi't-Tenbih*; *Tahriru elfâzi't-Tenbih* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân, *et-Tenbih*, Beyrut 1415; nşr. Abdülganî ed-Dakr, Dımaşk 1408/1988; nşr. Fâyiz ed-Dâye – M. Rıdvân ed-Dâye, Beyrut-Dımaşk 1410; bu eser üzerine Hamza b. Ahmed b. Ali el-Hüseynî *el-İzâh*'ı, İbnü'l-Mülakkın *Tezhibü't-Tahriri*'i yazmıştır); *Taşihihu't-Tenbih* (Kahire 1329; nşr. Muhammed Uk-le el-İbrâhim, I-III, Beyrut 1417/1996, İsnevî'nin *Tezkiretü'n-nebih*'i ile birlikte). *Taşihihu't-Tenbih* üzerine Tâceddin es-Sübki *Tevşihu't-Taşihih* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2316), İbnü'l-Mülakkın *İrsâdü'n-nebih ilâ Taşihi't-Tenbih*, İsnevî *Tezkiretü'n-nebih fi Taşihi't-Tenbih* (Beyrut 1417/1996), *Tenbihü't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 28713; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 632, 2139) (*Taşihih*'in bir hâşiyesi diye gösterilen bu eserin doğrudan *et-Tenbih*'in bir şerhi olması ihtimali de vardır) ve *et-Tenkîh fîmâ yeridü 'ale't-Taşihih* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2143). Ayrıca Şerîf İzzeddin Hamza b. Ahmed b. Ali el-Hüseynî ed-Dımaşkî *el-İzâh 'alâ Tahriri't-Tenbih* adıyla bir eser kaleme almıştır. İsnevî'nin *Tezkiretü'n-nebih* adlı hâşiyesi üzerine Yûnus b. Abdülvehhâb b. Ahmed el-Aysâvî *Tavzihu mesâ'ili't-Ta-*

hih ismiyle bir hâşiyeye yazmıştır (955 [1548] tarihli müellif hattı III ve IV. ciltleri: Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2313, 2314; Chester Beatty Library, nr. 4723). 5. Tâceddin el-Firkâh, *el-İklid li-der'i't-taklid fi şerhi't-Tenbih* (Beyazit Devlet Ktp., Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, nr. 260). 6. İbnü'r-Rif'a, *Kifâyetü'n-nebih (el-Kifâye fi şerhi't-Tenbih)*. On beş veya yirmi ciltlik bir şerh olduğu zikredilmektedir (bazı ciltlerine ait yazmalar: Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1365-1368; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 8529; Dârü'l-kütübi'l-Hidiviyye, nr. 1746-1747, 16786, 16787, 17764, 17862; Princeton University Library, nr. 125; el-Mektebetü'l-Ezheriyye, nr. 228, 229, 358). Bu şerh üzerine İsnevî *el-Hidâye ilâ evhâmi'l-Kifâye* adıyla şerh tarzında bir hâşiyeye yazmıştır (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 310, B-25804; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2182). Ebû Bekir b. İsmâil es-Senkelûnî *el-Kifâye'yi el-Müntehab min Şerhi't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2175-2180, altı cilt), İbnü'n-Nakîb el-Misrî *Teshîlü'l-hidâye fi taşhîli'l-Kifâye* ismiyle ihtisar etmiş, Celâleddin es-Süyûtî *Tecridü'l-inâye ilâ tahrîci ehadîsi'l-Kifâye* adıyla hadislerinin tahririni yapmıştır. Ahmed b. Abdullah b. Hasan Mübârekî, eserin "Kitâbü's-Salât"tan "Bâbü'l-ezân"ın sonuna kadarki bölümünü Ümmülkurâ Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlamıştır. 7. Ebû Bekir b. İsmâil ez-Zenkelûnî (es-Senkelûnî), *Tuhtetü'n-nebih bi-şerhi't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2123, 2131, 7022, 9039; Dârü'l-kütübi'l-Hidiviyye, nr. 1563-1565, 1585, 1811, 17870, 19273). 8. Ziyâeddin Muhammed b. İbrâhim el-Münâvî, *el-Vâzihu'n-nebih fi şerhi't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'l-Hidiviyye, nr. 1838). 9. Kemâleddin Ahmed b. Ömer en-Neşâî, *Nuketü'n-nebih 'alâ aḥkâmi't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 298, 299; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2138). 10. Cemâleddin Muhammed b. Ali er-Reymî, *et-Tefkih şerhu't-Tenbih*. Yirmi dört cilt olan bu şerhi (Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdir*, s. 212; eserin bir kısmı Ahmed Ali Seyf el-Haydarî tarafından San'a Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır, 2008) Abdurrahman b. Muhammed el-Büreyhî ve Muhammed b. İbrâhim b. Nâsir el-Hüseynî ez-Zebîdî ihtisar etmiştir. 11. Bedreddin ez-Zerkeşî, *Şerhu't-Tenbih* (Brockelmann, *GAL*, I, 485). 12. Ebü'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed b. Sâlih ez-Zührî el-Bikâî, *Şerhu't-Tenbih* (a.g.e., I, 486). 13. İbnü'l-Mülakkın, *el-Kifâye şerhu't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 447; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye,

ye, nr. 2121, 2134, 2357); *İrşâdü'n-nebih ilâ Taşhîhi't-Tenbih*; *Ümniyyetü'n-nebih fîmâ yeridü 'alâ Taşhîhi't-Tenbih*; *Hâdî'n-nebih* (TSMK, III. Ahmed, nr. 956); *Günyetü'l-fakîh fî şerhi't-Tenbih* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1341, I. cilt); *'Ucâletü't-Tenbih* (İbnü'l-Mu'temed bu esere bir hâşiye yazmıştır). **14.** Muvaffakuddin İbnü'l-Ezrak, *et-Taḥkîqu'l-vâfi bi'l-izâhi's-şâfi şerhu't-Tenbih* (büyük bir şerh olduğu belirtilen eserin Yemen'de Câmiu Terîm'de bir nüshası bulunmaktadır). Müellifin *Kitâbü'l-Muḥakkak 'ale't-Tenbih* adıyla küçük bir şerhi daha vardır. **15.** İzzeddin Muhammed b. Ebû Bekir İbn Cemâa, *Maḥsadü'n-nebih şerhu ḥuṭbeti't-Tenbih* (*et-Tenbih*'le birlikte, Kahire 1370/1951, s. 5-10). **16.** İbnü'l-İrâkî, *en-Nüket 'ale'l-muḥtaşarâti's-selâse* (*Tahrîrü'l-fetâvi 'ale't-Tenbih ve'l-Minhâc ve'l-Hâvî*) (el-Mektebetü'l-Ezheriyye, nr. 742/5649, 1044/11926, 1825/483; Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, nr. 59, 193, 601); *Tuḥfetü'l-fakîh fî ğaribi't-Tenbih* (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 252). **17.** Takyyüddin el-Hisnî, *Şerhu't-Tenbih* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1210-1213). **18.** Şemseddin İbn Zühre ed-Dimaşki et-Trablusî, *Şerhu't-Tenbih* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2122). **19.** Hatîb eş-Şirbînî, *Şerhu't-Tenbih* (Mektebetü Haremî'l-Mekkî, nr. 79, 90; *en-Necmü's-şâkib: GAL Suppl.*, I, 670).

et-Tenbih'e dair şerh ve hâşiye yazan âlimler arasında şunlar da anılmaktadır: Ebü'l-Hasan İbnü'l-Hal el-Bağdâdî (*et-Tevcih şerhu't-Tenbih*; *et-Tenbih* üzerine yapıldığı bilinen ilk şerhtir), Ziyâeddin İbn Hayr el-Mârânî, Abdullah b. Abdurrahman et-Terîmî el-Hadramî (*el-İkmâl limâ vaka'a fi't-Tenbih mine'l-işkâl*), Ebû Dâvûd Süleyman b. Muzaffer el-Cifî (*el-İkmâl fî mezhebi's-Şâfi'i: Havâşi 'ale't-Tenbih*), Ali b. Kâsım ez-Zebîdî el-Yemenî (*Es'ile 'an müşkilâti't-Tenbih*), Cemâleddin Ahmed b. Keşâsib ed-Dizmârî (*Ref'u't-temvih 'an müşkili't-Tenbih*), Şerefeddin İbnü't-Tilimsânî, Zekiyüddin el-Münzirî, Ebü'l-Kâsım Şerefeddin İbn Yûnus el-Mevsilî (*et-Tenvih fî fazli't-Tenbih [Günyetü'l-fakîh li-şerhi't-Tenbih]*), Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed es-Sebtî el-Hadramî, Necîbüddin Muhammed b. Ali el-Hilâtî, Kâdî Beyzâvî, İbnü'n-Nefsî (ünlü tıp bilgini), Ahmed b. İsâ el-Kalyûbî (*el-İşrâk fî şerhi't-Tenbihî Ebi İshâk*), Muhammed b. Ebû Bekir el-Asbahî (*el-İzâh fî müzâkereti'l-mesâ'ili'l-müşkile mine't-Tenbih ve'l-Mişbâh*), Abdurrahman b. Hasan ed-Demenhûrî (*Kitâb fi'l-tîrâzât*

'ale't-Tenbih), Muhibbüddin et-Taberî (*Şerhu't-Tenbih ve Nüket 'ale't-Tenbih*), Muhammed b. Abdullah el-İmrânî el-Yemenî, Sa'deddin Abdülazîz b. Ahmed ed-Deyrî (*Değâ'ıku't-Tenbih*), Muhammed b. İshak el-Bilbîsî, Muhammed b. Abdurrahman es-Sünbâtî, Cemâleddin Ahmed b. Ali el-Âmirî (*Hidâyetü'l-mübtedi ve tezkiretü'l-müntehî fî şerhi't-Tenbih*), İbrâhim b. Abdurrahman el-Fezârî (*Ta'lik 'ale't-Tenbih*), Muhammed b. Abdüllatif es-Sübkî, Muhammed b. Ahmed el-Bassâl el-Yemenî, Şehâbeddin Ahmed b. Mûsâ es-Safedî, Takyyüddin es-Sübkî, Zeynüddin Serîcâ b. Muhammed el-Malatî (*Nuşhu'l-fakîh şerhu't-Tenbih*), Muhammed b. Saîd el-Kâzerûnî, Necmeddin Muhammed b. Ali el-Bâlisî, Ali b. Muhammed b. İsâ el-Kutbî (*Hâşiye 'alâ 'Umdeti'l-fakîh şerhi't-Tenbih*), Muhammed b. Ahmed el-Aclûnî (*'Aynü'n-nebih fî şerhi't-Tenbih ve Mu'inü'n-nebih ilâ ma'rifeti't-Tenbih*), Muhammed b. Ahmed el-Kâzerûnî, Muhammed b. Hasan el-Evtârî (*Minehu'l-hilâf Şerhu't-Tenbih*), İbn Şeref el-Makdisî (*Şerhu Tehzîbi't-Tenbih*), Zeynüddin Kâsım b. Abdurrahman el-Bulkinî, Tâceddin İbn Zühre et-Trablusî (*Tezkiretü'n-nebih Şerhu't-Tenbih*), Celâleddin es-Süyûtî (*el-Vâfi şerhu't-Tenbih ve Muḥtaşarü'l-Vâfi*), Şehâbeddin Ahmed b. Tayyib et-Tanbedâvî ez-Zebîdî, Abdullah Tayyib b. Ahmed Bâ Mahreme, Muhammed b. Muhammed Bâ Kesîr (*Cem'u't-tercih ve't-tevcih li-mesâ'ili't-Tenbih*).

B) Muhtasarları. **1.** Tâceddin İbn Yûnus el-Mevsilî, *en-Nebih fi'htisâri't-Tenbih* (el-Mektebetü'l-Ezheriyye, nr. 22232/36015). Mevsilî bu eseri üzerine *et-Tenvih fî fazli't-Tenbih* adıyla bir şerh yazmıştır (Dârü'l-kütübi'l-Hidiviyye, nr. 1802). **2.** Muhibbüddin et-Taberî, *Meslekü'n-nebih fî telhîsi't-Tenbih ve Tahrîrü't-Tenbih li-küllî tâlibin nebih*. **3.** İbnü'l-Bârizî, *Kitâbü'l-Muğni fi'htisâri't-Tenbih ve izhâri fetâvih*. Bu eseri Muhammed b. Ahmed el-Kâzerûnî *Muḥtaşarü'l-Muğni* ismiyle ihtisar, Ebû İshak İbrâhim b. Ebû İmrân el-Ebnâsî *et-Tevcih şerhu'l-Muğni muḥtaşarü't-Tenbih* adıyla şerhetmiştir (Dârü'l-kütübi'l-Hidiviyye, nr. 17872). **4.** İsâ el-Becelî, *Muḥtaşarü't-Tenbih*. Muhammed b. Ahmed el-Kâzerûnî tarafından şerhedilmiştir. **5.** Celâleddin el-Mahallî, *Muḥtaşarü't-Tenbih*.

C) Manzum Şekilleri. **1.** Ca'fer b. Ahmed es-Serrâc, *Nazmü't-Tenbih*. **2.** Cemâleddin İbn Haşîşî, *Nazmü't-Tenbih*. İbn Haşîşî bu eserine dört ciltlik bir şerh yazmıştır. **3.** Abdülazîz b. Ahmed ed-Dirînî, *Naz-*

ümü't-Tenbih. **4.** Muhammed b. Abdullah el-İmrânî el-Yemenî, *Nazmü't-Tenbih*. **5.** Sa'deddin Abdülazîz b. Ahmed ed-Deyrî, *Nazmü't-Tenbih*. **6.** Ziyâeddin Ali b. Süleym el-Ezraî, *Nazmü't-Tenbih*. Ezraî, 16.000 beyitlik bu eserini daha sonra gözden geçirerek 1300 beyte indirmiştir (İbn Kâdî Şühbe, II, 273). **7.** Ahmed b. Seyfeddin Beylebek el-Muhsinî ez-Zâhirî, *er-Ravzü'n-nezih fî nazmi't-Tenbih*. **8.** Abdurrahman b. Ömer el-Hubeşî el-Yemenî, *Nazmü't-Tenbih* (10.000 beyittir). **9.** Hüseyin b. Abdülazîz b. Hüseyin Hatîbü Hims es-Sibâî, *Nazmü't-Tenbih*. Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *İrşâdü'l-fakîh ilâ ma'rifeti edilleti't-Tenbih* adlı eserinde (nşr. Muhammed İbrâhim Halîl es-Sâmerrâî, Medine 1407; nşr. Behcet Yûsuf Hamed Ebü't-Tayyib, Beyrut 1416/1996) *et-Tenbih*'teki fikhî hükümlerin dayanağı olan hadisleri derleyip tahriç etmiştir (*et-Tenbih* üzerine yapılan çalışmaların bir listesi ve bazı yazma nüshaları için bk. *Keşfü'z-zunûn*, I, 489-493; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh*, I, 651-666).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû İshak eş-Şirâzî, *et-Tenbih*, Kahire 1370/1951, s. 3-10; Nevevî, *Taşhîhü't-Tenbih* (İsnevî, *Tezkiretü'n-nebih fi Taşhîhi't-Tenbih* [nşr. M. Ukle İbrâhim] içinde), Beyrut 1417/1996, neşredenin girişi, s. 31-51; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 247; Sübkî, *Ṭabaḳât* (Tanâhî), IV, 215-256; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *İrşâdü'l-fakîh ilâ ma'rifeti edilleti't-Tenbih* (nşr. Behcet Yûsuf Hamed Ebü't-Tayyib), Beyrut 1416/1996, neşredenin girişi, s. 5-13; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabaḳâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Ali M. Ömer), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), I, 219-221; II, 273; *Keşfü'z-zunûn*, I, 489-493; *Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye*, s. 192, 202, 205-206, 207, 210-211, 236, 245, 248, 267-268, 269-270, 282, 286-287, 291; Serkis, *Mu'cem*, II, 1172; Brockelmann, *GAL*, I, 485-486; *Suppl.*, I, 670; Abdülganî ed-Dakr, *Fihrisü maḥtûṭâti Dâri'l-kütübi'z-Zâhiriyye*, Dimaşk 1383/1963, s. 53-55, 56-58, 61, 66-69, 72-74, 135-141, 144, 162, 190-191, 247, 270-272, 286-288, 295, 306; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 196, 200-203, 210-224; a.mlf., *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzabi 1425/2004, I, 651-666.

BİLAL AYBAKAN

et-TENBÎH ve'r-RED

(التنبيه والرد)

Ebü'l-Hüseyn el-Malatî'nin
(ö. 377/987)

İslâm mezhepleri tarihine dair eseri
(bk. MALATÎ, Ebü'l-Hüseyn).

TENCİM

(bk. İLM-i AHKÂM-ı NÜCÛM).